

Dienstorder MOW/MIN/2017/03

Aan alle personeelsleden van het Departement
Mobiliteit en Openbare Werken, het Agentschap
Wegen en Verkeer en het Agentschap Maritieme
Dienstverlening en Kust

Afdeling Algemene Technische Ondersteuning
Contactpersoon: Bart Gheysens
Koning Albert II-laan 20 – 1000 Brussel
T 02 553 72 00
bart.gheysens@mow.vlaanderen.be

21 november 2017

Betreft: Dienstorder verwijlintresten – wijzigingen aan de opdracht

Trefwoorden: Dienstorder – overheidsopdrachten – prijs- en kostenonderzoek – betaling –
verwijlintresten – wijzigingen aan de opdracht

1. Inleidende bepalingen.

1.1 Link met dienstorder MOW/MIN/2016/02 van 17 augustus 2016.

Op 17 augustus 2016 werd door het managementcomité van het beleidsdomein MOW een dienstorder goedgekeurd (kenmerk MOW/MIN/2016/02) waarin het gewone betalingsproces werd uitgewerkt en dit met de bedoeling verwijlintresten te vermijden. Onderstaande dienstorder heeft tot doel het betalingsproces in het kader van Wijzigingen aan de opdracht uit te tekenen en dit opnieuw met het idee verwijlintresten te vermijden. De onderstaande dienstorder vormt aldus een aanvulling op de bestaande dienstorder.

Gelet op de samenhang tussen beide dienstorders worden de termen die in de dienstorder MOW/MIN/2016/02 werden gedefinieerd, niet meer in onderstaande dienstorder hernomen. Vanzelfsprekend hebben de termen die in de onderstaande dienstorder worden gebruikt dezelfde betekenis als de gelijkkluidende termen uit de dienstorder MOW/MIN/2016/02.

1.2 Basisprincipes.

In de onderstaande dienstorder wordt uitgegaan van het idee dat de prijzen zoveel mogelijk op voorhand, zijnde voorafgaand aan of kort na het geven van het Wijzigingsbevel, met de opdrachtnemer moeten worden overeengekomen. Dit idee vloeit voort uit één van de basisprincipes

van de wetgeving overheidsopdrachten, zijnde het principe van de “vaste prijs”. Dit beginsel brengt onder meer met zich mee dat een overheidsopdracht slechts kan worden gegund, en vervolgens uitgevoerd, wanneer er duidelijkheid is over de prijs (en de overige voorwaarden) op basis waarvan de opdrachtnemer de opdracht wil realiseren. Dit basisbeginsel dient ook te gelden bij Wijzigingen aan de opdracht, wat impliceert dat ook bij Wijzigingen zo snel mogelijk zekerheid moet worden gecreëerd over de te hanteren prijzen.

De beslissing inzake de te hanteren prijsvormingsmethode komt in eerste instantie de aanbesteder toe. Indien mogelijk, wordt de prijsvormingsmethode reeds vermeld bij het vragen aan de opdrachtnemer van een vrijwillige offerte voor de wijziging¹. Het is niet uit te sluiten dat in het kader van één enkele Wijziging meerdere prijsvormingsmethodes² worden gecombineerd aangezien niet elke post (of Prestatie) zich tot een voorafgaande prijsafspraken leent. De opdrachtnemer die het niet eens is met het vooraf overeenkomen van de prijzen voor één of meer posten dient dit zo snel mogelijk, en met een uitdrukkelijke motivering, te melden aan de aanbesteder die de uiteindelijke beslissing neemt.

Om de aanvaardbaarheid van het prijsvormingsproces, dat in deze dienstorder wordt voorgesteld, in hoofde van de aannemerij te vergroten, worden de termijnen³ waarover de aanbesteder beschikt afgestemd op de termijnen waarover de opdrachtnemer beschikt. Het kan immers niet de bedoeling zijn dat de aanbesteder zichzelf (substantieel) langere termijnen toekent dan deze waarover de opdrachtnemer beschikt.

Conform artikel 28 van het Rekendecreet⁴ moet er een vastlegging worden genomen vooraleer een verbintenis wordt aangegaan. Niettemin, zijn de meeste wijzigingen aan een overheidsopdracht in uitvoering dermate dringend⁵ dat met het verstrekken van het wijzigingsbevel niet kan worden gewacht tot de nodige kredieten werden vastgelegd. Bijgevolg wordt in het onderstaande stappenplan (punt 6 van deze dienstorder) de vastlegging pas voorzien in stap 10a. Bij een raamovereenkomst wordt de budgettaire vastlegging slechts genomen wanneer de bestelling wordt geplaatst. Het is bijgevolg niet uitgesloten dat bij een raamovereenkomst extra Prestaties worden toegevoegd via een Wijziging (bijvoorbeeld Prestaties die men was vergeten toe te voegen in de oorspronkelijke samenvattende opmeting of inventaris) zonder dat deze Prestaties ook onmiddellijk worden besteld. In dergelijk geval wordt de vastlegging slechts genomen bij het plaatsen van de bestelling.

¹ Zie stap 3 uit de procesflow (punt 6 van deze dienstorder).

² De verschillende prijsvormingsmethodes worden beschreven in punt 3 van deze dienstorder.

³ De termijnen die in deze dienstorder worden vermeld zijn geen dwingende termijnen, maar richttermijnen die afhankelijk van de eigenheid van de beschouwde opdracht moeten worden aangepast.

⁴ Decreet van 8 juli 2011 houdende regeling van de begroting, de boekhouding, de toekenning van subsidies en de controle op de aanwending ervan, en de controle door het Rekenhof, BS 5 augustus 2011.

⁵ Met name wanneer het wachten op de voorafgaande vastlegging aanleiding zou geven tot het ontstaan van belangrijke stilligkosten.

1.3 Belang van een grondig prijsonderzoek.

In de Leidraad “wijzigingen aan de opdracht” wordt onder meer aanbevolen een zo goed mogelijk bestek en een zorgvuldige raming op te maken, aangezien beide elementen bijdragen aan het voorkomen van Wijzigingen aan de opdracht.⁶ Gegeven dat Wijzigingen aan de opdracht in belangrijke mate bijdragen aan het ontstaan van verwijlintresten, kan deze aanbeveling enkel worden herhaald. Zeker de opmaak van een goed bestek, waarbij onder meer voldoende aandacht wordt besteed aan de diverse prijscomponenten die onder een bepaalde post dienen te worden begrepen, is cruciaal om discussies tijdens de uitvoeringsfase te vermijden.

De opmaak van een goed bestek en een zorgvuldige raming staan echter niet op zichzelf. Minstens even belangrijk is het uitvoeren van een grondig prijs- en kostenonderzoek, zoals uiteengezet in de eerste bijlage van deze dienstorder. Als de opdracht wordt gegund aan een inschrijver met al te lage prijzen, dan zal deze opdrachtnemer wensen aan te sturen op Wijzigingen in de hoop op die manier (extra) winst te kunnen genereren. Met deze opdrachtnemers lopen de prijsonderhandelingen doorgaans stroef aangezien zij de Wijziging wensen aan te grijpen om hun lage inschrijvingsprijs te compenseren.

Gegeven dat bij veel overheidsopdrachten de prijs in belangrijke mate bepalend is (en vaak slechts het enige gunningscriterium is) bij de keuze van de economisch meest voordelige offerte, is het niet uit te sluiten dat sommige inschrijvers bij hun prijszetting speculeren op verwachte vermeerderingen of verminderingen van de voorziene vermoedelijke hoeveelheden. Deze speculatie bestaat erin dat men een eenheidsprijs artificieel verhoogt dan wel verlaagt zodat men, zonder in te boeten op vlak van concurrentievermogen, in totaal een hogere vergoeding zal bekomen bij de uitvoering van de werkelijke hoeveelheden. Hoewel dergelijke speculatie in zekere mate kan worden ontdekt bij het prijs- en kostenonderzoek, dient de aanbesteder ook gebruik te maken van de mogelijkheid om een (hoge) eenheidsprijs te heronderhandelen bij belangrijke fluctuaties in de uitgevoerde hoeveelheden,⁷ zeker als bij de fluctuatie wordt vastgesteld dat de (hoge) offerteprijs sterk afwijkt van de courante eenheidsprijzen en/of de eenheidsprijzen die door de overige inschrijvers werden ingediend voor de betreffende Prestatie.

2. Definities.

Vooraleer in te gaan op concrete maatregelen om verwijlintresten te vermijden, lijkt het aangewezen een aantal veel voorkomende begrippen in het kader van Wijzigingen aan de opdracht scherp te stellen.

⁶

https://overheid.vlaanderen.be/sites/default/files/documenten/overheidsopdrachten/2015_Leidraad%20Wijzigingen%20aan%20de%20opdracht.pdf, zie punt 6.1.

⁷ Cfr. artikel 81 KB Uitvoering, zie ook punt 4 van deze dienstorder.

- **Wijziging (aan de opdracht):** elke aanpassing, in de loop van de uitvoering, van de contractuele voorwaarden van de overheidsopdracht.⁸
- **Speling (van de hoeveelheden):** het verschil, in min of in meer, tussen de aanvankelijk voorziene vermoedelijke hoeveelheden en de werkelijk uitgevoerde hoeveelheden dat ontstaat buiten de wil van de aanbesteder zonder dat er sprake is van een Wijziging aan de opdracht.⁹
- **Wijzigingsbevel:** een vorm van Dienstbevel waarbij de aanbesteder een Wijziging aan de opdracht beveelt.
- **Ramingsstaat:** een intern vertrouwelijk document opgesteld door de aanbesteder dat beoogt extra budget op de begroting vast te leggen, en toelaat een (gedeeltelijke) voorwaardelijke betaling te verrichten, in afwachting van de opmaak van een Verrekening. Een Ramingsstaat staat nooit op zichzelf, maar dient naderhand steeds te worden geregulariseerd door een Verrekening.
- **Prestatie:** een door de opdrachtnemer uit te voeren activiteit in het kader van een overheidsopdracht.
- **Prijsvoorstel:** een document opgesteld door de opdrachtnemer waarin de financiële gevolgen van een Wijziging (aan de opdracht) worden gevat. Een Prijsvoorstel moet concreet becijferd en afdoende onderbouwd zijn.
- **Verrekening:** een document opgesteld door de aanbesteder tot aanpassing van de samenvattende opmeting of de inventaris met de becijferde vaststelling:¹⁰
 - o van de werkelijke hoeveelheden in geval van een overheidsopdracht of een post tegen prijslijst (m.n. een VH-post);
 - o van de nieuwe of gewijzigde hoeveelheden en de overeengekomen of herziene prijzen die voortvloeien uit eender welke toevoegingen, weglatingen of Wijzigingen met betrekking tot de overheidsopdracht.

Het ontwerp van de Verrekening wordt ter invulling, en in principe ook ter goedkeuring, voorgelegd aan de opdrachtnemer.

- **Bijakte:** een overeenkomst tussen de door de opdracht gebonden partijen, waarin de op de opdracht toepasselijke documenten worden aangepast tijdens de uitvoering ervan.¹¹

⁸ Cfr. artikel 2, 24° KB Uitvoering.

⁹ Cfr. artikel 81 KB Uitvoering voor wat betreft overheidsopdrachten voor werken.

¹⁰ Cfr. artikel 2, 18° KB Uitvoering.

¹¹ Cfr. artikel 2, 21° KB Uitvoering.

- **Regie- of Stelpost:** een post in de samenvattende opmeting of inventaris waarbij wordt geanticipeerd op toekomstige Verrekeningen. Een typisch voorbeeld van dergelijke Stelpost is dat men van de inschrijvers vraagt de gehanteerde uurtarieven voor de diverse categorieën in te zetten arbeiders mee te delen, en dit door per categorie een post te creëren waarbij, indien mogelijk, qua hoeveelheid een ruwe inschatting wordt gemaakt van het aantal uur dat men elk type arbeider extra nodig zou kunnen hebben.

3. De diverse methodes inzake prijsvorming.

3.1 Voorafgaand overeenkomen van de prijzen.

Het voorafgaand overeenkomen van de prijzen wordt aanzien als het basisprincipe bij Wijzigingen aan de opdracht. Als de aanbesteder opteert voor een andere prijsvormingsmethode moet de motivering hiertoe expliciet worden vermeld in eDelta/in het administratief dossier en moet deze, samen met de raming, aan de bevoegde delegatiehouder worden voorgelegd. Bij het voorafgaand overeenkomen van de prijzen moet volgende volgorde worden gerespecteerd:

- o In eerste orde wordt gebruikt gemaakt van de (eenheids)prijzen uit de goedgekeurde offerte, inclusief de prijsinformatie die tijdens de plaatsingsprocedure werd opgevraagd in het kader van het prijs- en kostenonderzoek.
- o In tweede orde worden de prijzen gebaseerd op de (eenheids)prijzen uit de goedgekeurde offerte. Dit impliceert dat de Prestatie uit de Wijziging slechts in beperkte mate afwijkt van de Prestatie uit de goedgekeurde offerte.¹² De opdrachtnemer baseert zich op de samenstelling van zijn offerteprijzen en bezorgt onder meer deze samenstelling, met de overeenkomstige materieelkost, voor de door de aanbesteder aangeduide posten.
- o In derde orde worden de prijzen gebaseerd op de (eenheids)prijzen die in vergelijkbare werken door dezelfde opdrachtnemer of een andere opdrachtnemer werden uitgevoerd (courant gangbare (eenheids)prijzen).
- o In laatste orde, met name wanneer de aanbesteder oordeelt dat de voorgaande evaluatiewijzen onmogelijk zijn, kan voor het berekenen van de uurkosten van het aannemersmaterieel gebruik worden gemaakt van de CMK-tarieven en de officiële uurlonen.

¹² Bijvoorbeeld een Prestatie waarvan enkel de dimensie, zoals de laagdikte van de aan te brengen fundering in schraal beton, van een te realiseren element verschilt van de Prestatie voorzien in de goedgekeurde offerte.

3.2 Berekenen van de prijzen op basis van werkelijke uitgaven.

Het berekenen van de prijzen op basis van de werkelijke uitgaven kan slechts in uitzonderlijke gevallen worden gebruikt, met name wanneer de aanbesteder afdoende kan motiveren dat het voorafgaand overeenkomen van de prijzen niet mogelijk is.

Voorbeeld: om te voorkomen dat fietsers vast blijven zitten in de tramsporen, werd in de samenvattende opmeting een bestaand type vulrubber voorzien. Tijdens de uitvoering bleek het voorziene type vulrubber echter geen afdoende oplossing te zijn en werd de opdrachtnemer gevraagd een alternatieve oplossing te zoeken. Het alternatief werd uiteindelijk gevonden in een door de opdrachtnemer op maat samengesteld type vulrubber. Gegeven dat het vulrubber op maat diende te worden samengesteld, kon niet worden teruggevallen op bestaande referentieprijzen voor vulrubber en werd bijgevolg voor een prijsbepaling op basis van werkelijke uitgaven gekozen.

Als de aanbesteder opteert voor een prijsberekening op basis van werkelijke uitgaven, zal de opdrachtnemer met het oog op de betaling van de uitgevoerde Prestaties de diverse elementen die een onderdeel vormen van de kostprijs van elke Prestatie, nauwgezet moeten meedelen. Het komt vervolgens de aanbesteder toe de aangeleverde informatie te controleren en ook zelf bij te houden.

Om het aanleveren van de benodigde informatie te vergemakkelijken, wordt voorgesteld dat de aanbesteder deze informatie bij voorkeur zou integreren in het dagboek der werken. Het dagboek der werken wordt in principe dagelijks bijgehouden en wordt door beide contractspartijen getekend (wat de bewijswaarde van het dagboek versterkt en discussies over al dan niet terecht gevorderde Prestaties kan voorkomen). Als een opname in het dagboek niet mogelijk is, dient gebruik te worden gemaakt van het modeldocument dat als tweede bijlage van deze dienstorder werd gevoegd. Ongeacht of wordt gewerkt met een dagboek of met een afzonderlijk document, moet in ieder geval volgende informatie (bij voorkeur dagelijks) door de aanbesteder worden bijgehouden:

- Het (voldoende tijdig meedelen van het) precieze moment dat de opdrachtnemer start met de uitvoering van de Prestaties waarvan de prijs op basis van de werkelijke uitgaven zal worden bepaald, zodat de aanbesteder het toezicht hierop kan afstemmen.
- Het aantal ingezette arbeiders met vermelding van hun gewerkte uren, beroepskwalificaties en anciënniteit;
- De hoeveelheid materialen die werden aangekocht, gestockeerd, afgevoerd, verwerkt, gereinigd, gestort, in eigendom genomen,...;
- De technische kenmerken en de leeftijd van het ingezette materieel;

- Het aantal uren inzet van het materieel;
- De hoeveelheden die gepaard gaan met onderaanneming(en).

Om de controle van de aangeleverde informatie te vergemakkelijken wordt nogmaals het belang van het nauwgezet bijhouden van de Prestaties in eDelta of in het Postenboek en van de personeelslijst, zoals voorzien in artikel 78 KB Uitvoering, beklemtoond. Op basis van dit artikel is de opdrachtnemer er immers toe gehouden een dagelijks bijgewerkte lijst bij te houden van alle personeel dat op de bouwplaats is tewerkgesteld. Op deze lijst moeten onder meer de kwalificaties, alsook de reële Prestaties die op de werf werden verricht, van elke personeelslid worden bijgehouden. Als de prijs op basis van werkelijke uitgaven wordt gevormd, wordt de aanbestedende overheden ook uitdrukkelijk aangeraden de opdrachtnemer te verzoeken de uurlonen van de ingezette personeelsleden mee te delen.

Indien met werkelijke uitgaven wordt gewerkt, worden de prijzen van de verrichte Prestaties achteraf overeengekomen. In afwachting van de prijsbepaling, kan de opdrachtnemer wel aanspraak maken op een voorlopige betaling van de reeds uitgevoerde prestaties via een Ramingsstaat.¹³ Gegeven dat de prijzen nog niet werden bepaald, zijn de betalingen in dergelijk geval steeds/per definitie onder voorlopige titel. Bijgevolg moeten deze betalingen steeds gebeuren op basis van een Ramingsstaat.

3.3 Ambtshalve vastleggen van de prijzen.

Zoals in punt 5 van deze dienstorder wordt aangegeven, wordt het ambtshalve vaststellen van de prijzen beschouwd als een volwaardige prijsvormingsmethode. Specifiek aan deze methode is echter dat deze slechts wordt gehanteerd wanneer het voorafgaand overeenkomen van de prijzen dan wel het berekenen van de prijzen op basis van werkelijke uitgaven, niet (tijdig) tot het gewenste resultaat heeft geleid. Anders gezegd, de aanbesteder moet in eerste instantie steeds proberen een akkoord met de opdrachtnemer te bereiken over de te hanteren prijzen of kosten. Pas indien blijkt dat dergelijk akkoord niet of niet tijdig mogelijk is, kan worden overgeschakeld op het ambtshalve vastleggen van de prijzen of de kosten. De aanbesteder heeft steeds de mogelijkheid om de prijzen ambtshalve te bepalen, en dient dit niet aan de opdrachtnemer aan te kondigen. Het spreekt voor zich dat de aanbesteder deze mogelijkheid pas zal gebruiken als men met een van de andere 2 prijsvormingsmethodes niet tot een (tijdig) akkoord komt met de opdrachtnemer.

Hoewel de aanbesteder in het kader van deze prijsvormingsmethode zelf de te hanteren prijzen en/of kosten zal vaststellen, moet de ambtshalve Verrekening steeds ter kennis worden gebracht bij de opdrachtnemer. De inhoud en de mate van detaillering van de ambtshalve Verrekening, zal afhankelijk zijn van de initiële keuze voor ofwel het voorafgaand overeenkomen van de prijzen dan wel het berekenen van de prijzen op basis van de werkelijke uitgaven. In dit laatste geval zal

¹³ Zie infra, punt 6.2 van deze dienstorder.

uiteraard een even grote detaillering en nauwgezette opvolging van de werkelijk uitgevoerde Prestaties nodig zijn als werd vermeld onder punt 3.2 van deze dienstorder.

4. Speling van de hoeveelheden.¹⁴

Deze dienstorder heeft betrekking op het betalingsproces in het kader van Wijzigingen aan de opdracht. Een Wijziging aan de opdracht dient echter te worden onderscheiden van een pure Speling van de hoeveelheden. Het onderscheid tussen beide rechtsfiguren is vaak niet eenvoudig te maken. Indien bij de uitvoering van een opdracht meer of minder hoeveelheden worden uitgevoerd, kunnen deze hoeveelheden in bepaalde gevallen immers een Wijziging aan de opdracht uitmaken, terwijl deze hoeveelheden in andere gevallen als een Speling van de hoeveelheden moeten worden aanzien. In dergelijk geval is er sprake van een Speling van de hoeveelheden wanneer voor de uitvoering van een, in het bestek expliciet voorziene, prestatie meer hoeveelheden moeten worden uitgevoerd dan initieel geraamd. Van een Wijziging aan de opdracht is dan weer sprake wanneer een extra prestatie wordt gevraagd die geen deel vormde van de initiële opdracht, maar waarvoor de aanbesteder wel gebruik kan maken van een in de samenvattende opmeting of inventaris voorziene post.

Voorbeeld: bij een occasioneel samengevoegde opdracht tussen het Vlaamse Gewest en een gemeente, zijn riooldeksels enkel voorzien als een post in het gedeelte voor het Vlaamse Gewest maar nu zijn er ook riooldeksels nodig voor het gedeelte ten laste van de gemeente. Die extra deksels zijn te beschouwen als een wijziging en niet als een speling, aangezien deze niet voorzien waren in het voorwerp van de initiële opdracht.

Beide rechtsfiguren dienen wel van elkaar te worden onderscheiden aangezien deze aan verschillende rechtsregels zijn onderworpen.

- Wanneer ingevolge een Wijzigingsbevel bij een opdracht voor werken bijkomende Prestaties worden gevraagd, kan elke partij een herziening van de oorspronkelijke eenheidsprijzen vragen met name als de bijkomende werken het drievoudige overtreffen van de hoeveelheid die voor de betreffende post was voorzien in de samenvattende opmeting dan wel als de prijs van de supplementen die betrekking hebben op de betreffende post, tien procent van het opdrachtbedrag overtreft met een minimum van 2.000 euro.¹⁵

Wanneer ingevolge een Wijzigingsbevel bij een opdracht voor werken sprake is van onttrokken Prestaties, kan elke partij een herziening van de oorspronkelijke eenheidsprijzen vragen als de hoeveelheid die onttrokken wordt meer dan een vijfde beloopt van de hoeveelheid die voor de betreffende post was voorzien in de samenvattende opmeting.

¹⁴ Cfr. artikel 81 KB Uitvoering.

¹⁵ Alle bedragen die in deze dienstorder worden vermeld, zijn bedragen exclusief BTW.

Voorbeeld: de initiële hoeveelheid te baggeren slib bedraagt 100 m³. Door een Wijzigingsbevel wordt een extra baggerprestatie (in een zone die niet voorzien was in het oorspronkelijke bestek) gevraagd van 350 m³ slib. De bijkomende Prestatie overschrijdt het drievoudige van de voorziene hoeveelheid, wat betekent dat een herziene prijs kan worden gevraagd voor de volledige extra 350 m³. De oude prijs is slechts van toepassing op de aanvankelijk aangeduide hoeveelheid.

- Wanneer ingevolge een Speling van de hoeveelheden de werkelijke hoeveelheid van een bepaalde post het drievoudige overtreft of minder dan de helft bedraagt van de hoeveelheid die voor de betreffende post was voorzien in de samenvattende opmeting, kan elke partij een herziening van de eenheidsprijzen vragen.

Voorbeeld: de initiële hoeveelheid te baggeren slib bedraagt 100 m³. Door een sterkere aanslibbing (in de zone die wel voorzien was in het oorspronkelijke bestek) wordt er uiteindelijk 350 m³ slib extra gebaggerd. In dergelijk geval kan een herziening van de eenheidsprijs worden gevraagd voor de laatste 150 m³. De oude prijs blijft immers van toepassing tot het drievoudige is uitgevoerd van de aanvankelijk aangeduide hoeveelheid.

Een Speling van de hoeveelheden en een Wijziging aan de opdracht komen vaak samen voor. In dergelijk geval is het cruciaal de uitgevoerde Prestaties onder de correcte rechtsfiguur onder te brengen.

Voorbeeld: de initiële hoeveelheid te baggeren slib bedraagt 100 m³.

- Door een minder grote aanslibbing wordt er slechts 42 m³ gebaggerd, maar ondertussen heeft de aanbesteder het bevel gegeven in een aanpalende zone 260 m³ extra te baggeren. In totaal zal aldus 302 m³ worden gebaggerd. Voor de 42 m³ kan de opdrachtnemer een hogere prijs vragen omdat ten gevolge van de Speling de effectief uitgevoerde hoeveelheid minder dan de helft van de aanvankelijk voorziene hoeveelheid belooft. Het feit dat ondertussen extra prestaties werden bevolen, doet hieraan niets af.

- Door een sterkere aanslibbing wordt er 200 m³ extra gebaggerd. Ondertussen heeft de aanbesteder ook het bevel gegeven in de aanpalende zone 260 m³ extra te baggeren. In totaal zal aldus 560 m³ worden gebaggerd en toch zullen deze Prestaties in principe aan één en dezelfde prijs worden vergoed. Noch voor de extra 200 m³ (Speling) noch voor de extra 260 m³ (Wijziging) kan immers een prijsaanpassing worden gevraagd omdat de toepassingsvoorwaarden van respectievelijk artikel 81 (Speling) en 80 (Wijziging) niet vervuld zijn. Anders gezegd, hoewel er in totaal 460 m³ extra wordt gebaggerd, is geen sprake van een mogelijke prijsaanpassing op grond van artikel 80 aangezien de een belangrijk deel van de extra hoeveelheden aan een loutere speling te wijten is. Het is in dit kader aldus belangrijk om beide rechtsvormen te onderscheiden, want indien toch met 460 m³ rekening kon worden gehouden, zou er wel sprake zijn van een drievoudige overschrijding en mogelijke aanpassing van de eenheidsprijs voor deze Prestatie.

Bij een Speling van de hoeveelheden heeft de aanbesteder in bepaalde gevallen de mogelijkheid om een aanpassing van de eenheidsprijzen te vragen. Hoewel de aanbesteder ervoor kan opteren geen prijsaanpassing te vragen, met name omdat zij ervan overtuigd is dat de oorspronkelijke eenheidsprijs nog steeds voldoende representatief is voor de werkelijk uitgevoerde hoeveelheid, moet de aanbesteder worden geacht principieel verplicht te zijn in onderstaande gevallen een aangepaste prijs te vragen:

- Wanneer de Speling van de hoeveelheden een significante impact heeft. Van een significante impact is sprake in alle gevallen waar de werkelijke hoeveelheid het tienvoudige (of hoger) beloopt van de initieel voorziene hoeveelheden.
- Bij vermoede gevallen van speculatieve prijszetting. Van dergelijk vermoeden is sprake wanneer de eenheidsprijs uit de offerte het dubbele (of hoger) beloopt van de eenheidsprijs die als referentie dient voor de betrokken Prestatie.¹⁶ Zodra het drievoudige van de vermoedelijke hoeveelheid wordt overschreden, dient voor dergelijke posten een meer representatieve eenheidsprijs te worden bedongen.

Als de aanbesteder in bovenstaande gevallen toch geen aangepaste prijs wenst te vragen, moeten de motieven hiervoor expliciet worden vermeld in eDelta/het administratief dossier en aan de bevoegde delegatiehouder worden meegedeeld.

Naast de bovenstaande gevallen waar de aanbesteder principieel verplicht is om een aangepaste prijs te vragen, wordt aangeraden de opdrachtnemer eveneens te verzoeken een aangepaste prijs in te dienen als de overschrijding van het drievoud een financiële impact heeft van één procent (of hoger) van het oorspronkelijke opdrachtbedrag. Gegeven dat het hanteren van een louter procentuele drempel bij grotere opdrachten tot gevolg kan hebben dat belangrijke Spelingen niet worden onderzocht, wordt bij opdrachten waarvan de geraamde waarde de Europese drempel bereikt of overschrijdt, eveneens aangeraden de mogelijkheid tot een prijsaanpassing te onderzoeken bij spelingen waarvan de bijkomende kosten 50.000 euro of meer belopen.

Praktisch gezien wordt aangeraden voor het verzoek tot prijsaanpassing gebruik te maken van de modelbrief, die als derde bijlage van deze dienstorder werd gevoegd, waarin de opdrachtnemer wordt verzocht om binnen de **15 dagen**¹⁷ vanaf de verzending van het verzoek een antwoord te verstrekken. Deze principiële termijn van 15 dagen kan in complexe gevallen tot 30 dagen worden opgetrokken. Als de opdrachtnemer niet op het verzoek wenst in te gaan, dient hij de motieven hiervoor te vermelden in zijn antwoord. In de gevallen waar de opdrachtnemer geen, geen afdoende of geen tijdig antwoord verstrekt, dient de aanbesteder zelf de nieuwe eenheidsprijs te bepalen. Het ambtshalve vaststellen van de prijzen bij een Speling van de hoeveelheden gebeurt uiteraard met behoud van alle rechten in hoofde van de opdrachtnemer. Hoewel uit de definitie van de term

¹⁶ Als referentieprijs kan bijvoorbeeld worden gezien naar het rekenkundig gemiddelde van deze post uit alle offertes van de geselecteerde inschrijvers, de ramingsprijs, de prijs voor dergelijke post uit MEDIAAN of prijzen uit vroegere (vergelijkbare) opdrachten. Merk op dat via MEDIAAN bijna steeds prijsinformatie via een vork wordt aangeleverd. De geschikte prijs voor een bepaald geval dient binnen deze vork te worden gekozen en dit rekening houdende met de specifieke eigenschappen van de opdracht. Zie bijlage 1 van deze dienstorder voor bijkomende uitleg.

¹⁷ Indien in deze dienstorder wordt gesproken van “dagen” worden hiermee kalenderdagen bedoeld.

Verrekening blijkt dat een Verrekening zowel in het kader van een Wijziging als in het kader van een Speling kan worden gebruikt, is een duidelijke distinctie tussen beide types Verrekeningen aangewezen. Niet alleen zijn beide rechtsfiguren aan een apart juridisch regime onderworpen, maar er zijn ook duidelijke verschillen inzake de toepasselijke delegatieregels en de regeling inzake de voorlegging voor advies aan de Inspectie van Financiën.

5. Bepalingen op te nemen in de opdrachtdocumenten.

In de toepasselijke standaardbestekken, en de bijhorende standaardteksten, zal onder de artikelen 80 (W), 121 (L) en 151 (D) van het KB Uitvoering een uitgebreide tekst worden opgenomen waarin onder meer volgende principes die in onderstaande dienstorder worden vermeld, worden hernomen:

- (1) Elke Wijziging berust op een (schriftelijk) Wijzigingsbevel of op een aantekening in het dagboek der werken. Als de opdrachtnemer meent te worden geconfronteerd met een noodzakelijke Wijziging waarvoor geen Wijzigingsbevel werd verstrekt, moet hij dit onmiddellijk schriftelijk aan de aanbesteder melden.
- (2) Regel is dat prijzen op voorhand, zo kort mogelijk na het Wijzigingsbevel en bij voorkeur voor de ontvangst van de eerste Schuldvordering met betrekking tot de Wijziging, worden afgesproken. Slechts in uitzonderlijke gevallen mag gebruik worden gemaakt van de methode van de werkelijke uitgaven.
- (3) De volgorde die in punt 3.1 van deze dienstorder werd vermeld, wordt contractueel verankerd in functie van het op voorhand bepalen van de prijzen. In eerste instantie wordt daarbij teruggevallen op de prijzen uit de offerte, inclusief de prijsinformatie die bij het prijs- en kostenonderzoek werd verkregen.
- (4) De diverse prijsvormingsmethodes worden contractueel verankerd.
- (5) De opdrachtnemer mag enkel op een gemotiveerde manier de door de aanbesteder voorgestelde prijsvormingsmethode betwisten. Dergelijke betwisting kan enkel worden geformuleerd tegen de keuze om de prijzen op voorhand te bepalen. Tegen de keuze om met werkelijke uitgaven te werken, kan aldus niet worden geprotesteerd.
- (6) De aanbesteder heeft het recht aanslepende prijsdiscussies, inclusief discussies over de te volgen prijsvormingsmethode, eenzijdig te beëindigen door ambtshalve de prijsvormingsmethode en de te hanteren prijzen vast te stellen. Het ambtshalve vastleggen van de prijzen wordt dan ook als een volwaardige prijsvormingsmethode aanzien die echter alleen wordt toegepast om langdurige discussies met betrekking tot de opmaak van een Verrekening te voorkomen.
- (7) De opdrachtnemer moet, binnen vaste termijnen en met gebruik van geëigende modeldocumenten, de informatie aanleveren die in het ontwerp van Verrekening wordt

gevraagd. Binnen dezelfde vaste termijnen dient de opdrachtnemer ook gemotiveerd aan te geven als hij het voor een bepaalde post niet eens is met de voorgestelde prijsvormingsmethode. Indien deze termijnen worden overschreden of indien de informatie, wegens het niet gebruiken van de geëigende modellen dermate onduidelijk is, leidt dit tot de verlenging van de verificatietermijn

- (8) Als een contractspartij een herziening van de offerteprijzen wenst, dient dit verzoek - op straffe van onontvankelijkheid - te worden vergezeld van een gemotiveerd voorstel voor een aangepaste prijs. De aanbesteder kan als motivatie verwijzen naar de referentieprijzen uit MEDIAAN.¹⁸
- (9) Als met werkelijke kosten wordt gewerkt, worden de kosten opgedeeld in directe kosten (arbeid, materieel¹⁹, materiaal, onderaanneming en andere), algemene kosten (bouwplaatskosten en administratiekosten) en winst. Voor de algemene kosten wordt gestreefd naar een uniforme indeling van de diverse kostcomponenten. Voor de directe kosten worden zowel de samenstellende elementen vermeld alsook de stukken die nodig zijn om deze kosten te staven. Het bijhouden van de werkelijk geleverde Prestaties gebeurt bij voorkeur via het dagboek der werken. De opdrachtnemer dient ook het precieze moment waarop wordt gestart met de uitvoering van de Prestaties, waarvan de prijs op basis van de werkelijke uitgaven zal worden bepaald, tijdig te melden aan de aanbesteder.
- (10) De Schuldvordering, waarin de betaling wordt gevorderd van Prestaties die onderdeel van een Wijziging uitmaken, mag nooit het Prijsvoorstel van de opdrachtnemer voor de Prestaties uit de Wijziging voorafgaan. Als met vooraf afgesproken prijzen wordt gewerkt, dient de opdrachtnemer zijn Prijsvoorstel ten laatste binnen de 14 dagen na daartoe te zijn uitgenodigd, aan de aanbesteder over te maken. Uitzonderlijk kan het Prijsvoorstel tegelijk met de eerste Schuldvordering worden ingediend. Als echter met werkelijke kosten wordt gewerkt, wordt het kostenvoorstel ten laatste samen met de eerste Schuldvordering ingediend.
- (11) Indien de aanbesteder uitdrukkelijk aangeeft te betalen op basis van een Ramingsstaat, dan is de betaling steeds ten voorlopigen titel. Dit impliceert dat naderhand, wanneer er volledige duidelijkheid is over de prijzen die in het kader van de Wijziging worden gehanteerd, er ofwel een bijkomende betaling moet gebeuren dan wel een terugbetaling van hetgeen teveel werd betaald.

Indien de prijzen op basis van werkelijke uitgaven worden bepaald, gebeuren de betalingen steeds op basis van een Ramingsstaat. De effectief te hanteren prijzen worden in dergelijk geval slechts na de uitvoering van de betrokken Prestatie bepaald wat inhoudt dat er ofwel

¹⁸ Er wordt afgeraden een afdruk uit MEDIAAN toe te voegen aan het prijsvoorstel dat aan de opdrachtnemer wordt voorgelegd.

¹⁹ De opdrachtnemer moet de reële uitgaven met betrekking tot de inzet van het materieel becijferen en documenteren: als dit gehuurd materieel is dan gebeurt dit aan de hand van de facturen van de verhuurder. Als het om eigen materieel gaat, dan zullen de kosten voor afschrijving, reparatie/onderhoud, verzekering en belasting en brandstof moeten aangetoond worden. Het geheel van deze kosten kan onder andere berekend worden op basis van de kostenschaal CMK 2003 en dit in combinatie met de voorschriften uit artikel 2 van omzendbrief MOW/2006/01 van 15 september 2006.

een bijkomende betaling moet gebeuren dan wel een terugbetaling van hetgeen teveel werd betaald.

Er wordt aangeraden om in het bestek geen bijzondere straffen op te nemen in de gevallen waar de opdrachtnemer een contractuele bepaling inzake de prijsvorming bij Wijzigingen aan de opdracht schendt. In de dienstorder wordt daarentegen voorgesteld de dagen vertraging, die ontstaan doordat de opdrachtnemer de contractuele bepalingen heeft geschonden, te verrekenen in de verificatietermijn. Op die manier is er alsnog een incentive voor de opdrachtnemer om zich aan de contractuele bepalingen te houden en kan het ontstaan van verwijlinteressen worden vermeden.

Verder wordt aangeraden zorgvuldig om te springen met het gebruik van de zogenaamde Regie- of Stelposten. Voor dergelijke posten kan men immers – bijna per definitie – geen nauwkeurige inschatting maken van de uit te voeren hoeveelheden. Bijgevolg lenen deze posten zich in zekere mate tot speculatieve prijszetting. Doorgaans worden de hoeveelheden voor deze posten laag ingeschat (bijvoorbeeld: VH: 1 uur) waardoor de inschrijvers soms geneigd zijn al te hoge prijzen te vermelden. Indien een offerte met dergelijke prijzen wordt goedgekeurd, krijgen deze prijzen een contractueel karakter en wordt het moeilijk om deze prijzen in de uitvoeringsfase nog in vraag te stellen en te heronderhandelen.

Indien toch met Regie- of Stelposten wordt gewerkt, dient dit te gebeuren onder volgende cumulatieve voorwaarden:

- Er moet, in de mate van het mogelijke, een zo realistisch mogelijke inschatting (bijvoorbeeld VH: 80 uur) worden gemaakt van de benodigde hoeveelheden voor elke Regie- of Stelpost.
- De opgegeven prijzen voor Regie- of Stelposten moeten steeds voorwerp uitmaken van een prijscontrole. Indien wordt vastgesteld dat men speculeert op toekomstige stijgingen van de hoeveelheden, en aldus abnormaal hoge prijzen worden vastgesteld waarvan het abnormaal karakter niet afdoende door de opdrachtnemer kan worden weerlegd, moet worden nagegaan of de betrokken offerte al dan niet als substantieel onregelmatig uit de verdere plaatsingsprocedure moet worden geweerd.

Om te vermijden dat een offerte als substantieel onregelmatig uit de verdere plaatsingsprocedure moet worden geweerd, kan voor posten die betrekking hebben op de inzet van bepaalde types materieel in de opdrachtdocumenten een maximaal prijsniveau door de aanbesteder worden bepaald waarvoor de inschrijvers enkel een kortingspercentage kunnen vermelden.

- Het voorstellen van correcties aan deze posten moet in het bestek uitdrukkelijk worden verboden.

6. Verloop van het wijzigingsproces.

Hoewel er diverse manieren van prijsvorming kunnen worden onderscheiden, wordt in deze dienstorder, om redenen van eenvormigheid, gewerkt met één procesflow. De procesflow indien de prijzen vooraf worden overeengekomen, dan wel indien met werkelijke uitgaven wordt gewerkt, is immers niet fundamenteel verschillend. Enkel het moment waarop de prijzen overeen worden gekomen verschilt.

(1) Stap 1: de inschatting van de noodzaak voor een Wijziging.

Beide contractspartijen kunnen tijdens de uitvoering worden geconfronteerd met de noodzaak om een Wijziging aan te brengen. Hoewel het initiatief voor een Wijziging doorgaans uitgaat van de aanbesteder, kan ook de opdrachtnemer de aanbesteder een feit melden dat naar zijn mening van aard is de voorziene uitvoering van de opdracht te wijzigen.

(2) Stap 2: de inschatting van de kostprijs van de wijziging

Als de aanbesteder van oordeel is dat de opdracht moet worden gewijzigd, of dat de melding van een Wijziging door de opdrachtnemer als correct moet worden beschouwd, dient de leidend ambtenaar in te schatten welke Prestaties nodig zijn om de Wijziging van de opdracht te kunnen realiseren.

Bij het opmaken van de raming beschikt de aanbesteder over meerdere mogelijkheden:

- Indien de inhoud van de voorgenomen Wijziging reeds vrij duidelijk is, kunnen de Prestaties die onderdeel van de voorgenomen Wijziging uitmaken, al in posten worden opgedeeld, dit met het oog op het opmaken van de Verrekening. Indien mogelijk moeten per Prestatie, en dit naar analogie met de samenvattende opmeting of inventaris die bij het bestek was gevoegd, volgende elementen worden bepaald:
 - o Omschrijving van de Prestatie;
 - o Aard (bijvoorbeeld VH, FH of GP);
 - o Hoeveelheid;
 - o Methode van prijsvorming.

- Indien de inhoud van de voorgenomen Wijziging nog zeer onduidelijk is, kan worden geopteerd om een totaalprijs voor de voorgenomen Wijziging op te maken. In dergelijke gevallen wordt de aanbestedende overheden aangeraden om de raming ruim in te schatten en dit in functie van de eventuele voorlegging aan de IF en de bevoegde delegatiehouder (zie stap 4).

Om de raming van de voorgenomen Wijziging verder te onderbouwen, kan in eerste instantie gebruik worden gemaakt van de prijzen uit de goedgekeurde offerte. In tweede instantie kan ook gebruik

worden gemaakt van de prijsinformatie uit MEDIAAN, prijzen uit vergelijkbare opdrachten uitgevoerd door dezelfde of een andere opdrachtnemer of courant gangbare prijzen.²⁰

(3) Stap 3: het vragen van een vrijblijvende offerte aan de opdrachtnemer.

Indien de kostprijs van de voorgenomen Wijziging niet voldoende duidelijk door de aanbesteder kan worden ingeschat, kan een vrijblijvende offerte van de opdrachtnemer worden gevraagd.²¹ Bij deze ondervraging moet met het volgende rekening worden gehouden:

- gegeven dat nog geen wijzigingsbevel werd gegeven, moet het vrijblijvend karakter van de offerte worden beklemtoond. De opdrachtnemer mag uit de vraag van de aanbesteder immers geen recht ontlenen tot het uitvoeren van een bepaalde Prestatie.
- om de verdere uitvoering van de opdracht niet in het gedrang te brengen, kan de opdrachtnemer worden verzocht om binnen de 7 kalenderdagen een antwoord te verstrekken. Het gaat hier om een richttermijn die, in functie van de complexiteit alsook de dringendheid van de voorgenomen Wijziging, kan worden ingekort of uitgebreid. Indien de gegeven termijn verstrijkt zonder antwoord, maakt de aanbesteder zelf de raming op. In dergelijk geval wordt aangeraden de kostprijs ruim in te schatten en dit in functie van de eventuele voorlegging aan de IF en de bevoegde delegatiehouder (zie stap 4).

Deze stap is een facultatieve stap die enkel dient te worden doorlopen indien de aanbesteder onvoldoende zicht heeft op de omvang van de voorgenomen Wijziging om tot de volgende stap in de procedure te kunnen overgaan. Deze stap kan eveneens worden overgeslagen in echt spoedeisende gevallen.

(4) Stap 4: de interne goedkeuring van de voorgenomen Wijziging

Aangezien de leidend ambtenaar in principe niet beschikt over de bevoegdheid om Wijzigingen aan de opdracht te bevelen, moet de voorgenomen Wijziging afhankelijk van het geraamde bedrag worden voorgelegd aan **de bevoegde delegatiehouder**. In functie van deze voorlegging, dient een begeleidende nota te worden opgemaakt waarin de juridische verantwoording, inclusief de raming en de voorgestelde prijsvormingsmethode, voor de voorgenomen Wijziging wordt vervat.

Qua juridische grondslag kunnen de volgende hypothesen worden gebruikt²²:

²⁰ Cfr. de volgorde die in punt 3.1 van deze dienstorder werd vermeld.

²¹ Een modeldocument in functie van het bekomen van dergelijke offerte werd als vierde bijlage van deze dienstorder gevoegd.

²² Hieronder worden de verschillende mogelijkheden vermeld voor Wijzigingen aan de opdracht voor overheidsopdrachten via **vanaf** 30 juni 2017 werden bekend gemaakt of waarvoor een uitnodiging tot het indienen van een aanvraag tot deelneming of offerte werd verstuurd. Voor de overheidsopdrachten die **voor** 30 juni 2017 werden bekend gemaakt, of waarvoor een uitnodiging tot het indienen van een aanvraag tot deelneming of offerte werd verstuurd, geldt een afwijkend regeling. Zie bijlage 4 van deze dienstorder voor

- a) De contractuele wijzigingsclausule (art. 38 KB Uitvoering).
- b) De aanvullende opdracht (art. 38/1 KB Uitvoering).
- c) De onvoorzienbare omstandigheden (art. 38/2 KB Uitvoering).
- d) Vervanging van de opdrachtnemer (art. 38/3 KB Uitvoering).
- e) De “de minimis” regel (art. 38/4 KB Uitvoering).
- f) De niet-wezenlijke wijziging (art. 38/5 en 38/6 KB Uitvoering).

Voor elke van bovenvermelde hypothesen dienen een aantal voorwaarden te zijn vervuld. De nadere uitleg inzake de te vervullen voorwaarden, werd opgenomen in de vijfde bijlage van de dienstorder. Hoewel de verschillende bovenvermelde hypothesen naast elkaar staan, en dus vrij door de aanbesteder kunnen worden gebruikt, wordt aangeraden om bij een voorgenomen Wijziging die onder verschillende mogelijkheden kan worden ondergebracht, volgende volgorde te respecteren:

- De contractuele wijzigingsclausules.
- De aanvullende opdracht, de onvoorzienbare omstandigheden en de vervanging van de opdrachtnemer.
- De “de minimis” regel.
- De niet-wezenlijke wijziging.

Als dit noodzakelijk is volgens het Protocol, moet de voorgenomen Wijziging samen met een begeleidende nota, waarin o.a. de juridische grondslag voor de voorgenomen Wijziging, de raming, de gekozen prijsvormingsmethode en de vermelding van de basisallocatie waarop de uitgave zal worden aangerekend, ter advies worden voorgelegd aan **de Inspectie van Financiën (IF)**.

Volgens het Protocol van 18 december 2015 zal de IF zijn advies verlenen binnen een termijn van 5 werkdagen op voorwaarde dat de aanbesteder zelf een termijn heeft gehanteerd van maximaal 12 werkdagen voor de opmaak van de voorgenomen Wijziging. Als de termijn verstrijkt zonder dat een advies werd verstrekt, moet de IF worden geacht een stilzwijgend akkoord (en dus gunstig advies) te hebben verleend.

In echt spoedeisende gevallen kan een informeel akkoord van de delegatiehouder worden gevraagd. Verder laat artikel 3, §3 van het bovenvermelde Protocol ook toe dat geen voorafgaand advies aan de Inspectie van Financiën wordt gevraagd voor wijzigingen die wegens dringendheid of omwille van de veiligheid onmiddellijk moeten worden doorgevoerd.

(5) Stap 5: het versturen van het wijzigingsbevel.

Zodra er voldoende duidelijkheid bestaat over de raming van de voorgenomen Wijziging en de voorgenomen Wijziging werd door de delegatiehouder, en indien nodig ook door de Inspectie van Financiën, goedgekeurd, kan het Wijzigingsbevel worden gegeven.

De Wijziging wordt in principe steeds schriftelijk bevolen. Dit gebeurt in de regel door middel van een schriftelijk Wijzigingsbevel.

Elk Wijzigingsbevel moet schriftelijk worden gegeven en dit voordat de opdrachtnemer start met de uitvoering van de Wijziging. Enkel mondelinge bevelen waarvan de opdrachtnemer binnen de 48u bij aangetekende brief melding heeft gemaakt aan de leidend ambtenaar en die door de aanbesteder niet werden weerlegd binnen de 3 werkdagen na ontvangst van die brief, worden met een schriftelijk Wijzigingsbevel gelijkgesteld. In het Wijzigingsbevel wordt aangeduid welke Wijzigingen aan de oorspronkelijke opdracht, alsmede in voorkomend geval aan de plannen, moeten worden doorgevoerd. Bij opdrachten voor werken kunnen minder belangrijke Wijzigingen als vermelding in het dagboek der werken worden opgetekend. Niettemin wordt wel aangeraden steeds een Wijzigingsbevel of Bijakte op te maken.

(6) Stap 6: de beslissing tot opmaak van een Verrekening of een Ramingsstaat.

Zodra het Wijzigingsbevel werd gegeven, dient te worden ingeschat of de Verrekening al dan niet kan worden uitgewerkt voorafgaand aan de ontvangst van de eerste Schuldvordering waarin de betaling wordt gevorderd van Prestaties die deel uitmaken van de Wijziging.

- Als de aanbesteder, onder meer op basis van de input van de opdrachtnemer uit de vrijblijvende offerte, van oordeel is dat snel tot een goedgekeurde Verrekening kan worden gekomen, dan gaat zij verder met de opmaak van het ontwerp van Verrekening (zie punt 6.1 met stappen 6a t.e.m. 11a).
- Als de aanbesteder, onder meer door het gebrek aan input van de opdrachtnemer op de vraag tot een vrijblijvende offerte, van oordeel is dat niet snel tot een goedgekeurde Verrekening kan worden gekomen, dan gaat zij verder met de opmaak van een Ramingsstaat (zie punt 6.2 met stappen 6b t.e.m. 14b).

6.1 De procesflow voor de opmaak van de verrekening.

(7) Stap 6a: opmaak van het ontwerp van Verrekening.

Met het oog op een vlotte afhandeling van de Verrekeningen, wordt de aanbestedende overheden expliciet aangeraden ofwel om het ontwerp van Verrekening expliciet op te delen per methode van prijsvorming ofwel om per Wijziging meerdere ontwerpen van Verrekening op te maken, zijnde één Verrekening voor de Prestaties waar de prijzen voorafgaand worden afgesproken en één Verrekening voor de Prestaties waar de prijzen worden berekend op basis van werkelijke uitgaven.

- Indien voor een bepaalde Prestatie reeds prijzen in de goedgekeurde offerte aanwezig zijn, en de aanbesteder wenst over de betrokken prijzen te onderhandelen²³, dan moet zij onmiddellijk een voorstel voor een nieuwe prijs meegeven. De aanbesteder kan daarbij onder meer gebruik maken van de prijsinformatie uit MEDIAAN. Indien de voorwaarden om over de prijs te onderhandelen niet vervuld zijn, geeft de aanbesteder in het Ontwerp van Verrekening de contractueel afgesproken prijs voor de Prestatie mee.
- Indien voor een bepaalde Prestatie nog geen prijzen in de goedgekeurde offerte aanwezig zijn, en de aanbesteder acht het vooraf bepalen van de prijzen mogelijk, moet bij het definiëren van de diverse posten zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van genormaliseerde posten uit de verschillende standaardbestekken.
- Indien er voor een bepaalde Prestatie reeds een afdoende onderbouwd Prijsvoorstel van de opdrachtnemer werd ontvangen na de verzending van het Wijzigingsbevel, worden deze prijzen, voor zover deze een aanvaardbaar karakter hebben, meegegeven in het ontwerp van Verrekening.

De aanbesteder dient, zo snel mogelijk na het versturen van het Wijzigingsbevel, de opdrachtnemer uit te nodigen de ontbrekende informatie in het Ontwerp van Verrekening in te vullen. De opdrachtnemer beschikt over een termijn van 14 dagen om deze informatie aan te leveren.

Indien de opdrachtnemer:

- Een onvoldoende duidelijk Prijsvoorstel heeft geformuleerd, of;
- Een Prijsvoorstel heeft geformuleerd waarbij één of meerdere prijzen significant afwijken van de referentieprijzen, of;
- Op gemotiveerde wijze bezwaar heeft gemaakt tegen de keuze om de prijzen met betrekking tot de Wijziging vooraf te bepalen, of;
- Geen, geen tijdig of niet op een gemotiveerde manier bezwaar heeft gemaakt tegen de gekozen prijsvormingsmethode,

wordt verwezen naar punt 7 van deze dienstorder waarin een aantal veel voorkomende problemen worden besproken.

(8) Stap 7a: inwinnen van het prijstechnisch advies.

Als dit vereist is door de omzendbrief MOW/2010/1 van 21 december 2010 dient het ontwerp van Verrekening, aan het prijstechnisch advies van de afdeling Algemene Technische Ondersteuning (ATO) te worden voorgelegd. Indien nodig dient het Ontwerp van Verrekening nog te worden aangepast aan het ontvangen advies.

²³ Dit kan enkel indien de voorwaarden uit artikel 80 KB Uitvoering vervuld zijn. Zie ook punt 4 van deze dienstorder.

Er wordt aangeraden het prijstechnisch advies in te winnen op het moment dat het Ontwerp van Verrekening vaste vorm begint te krijgen. ATO kan immers geen advies verlenen vooraleer er concreet Prijsvoorstel van de opdrachtnemer op tafel ligt. Niettemin, verdient het aanbeveling het prijstechnisch advies in te winnen vooraleer de onderhandelingen definitief werden afgesloten en dit opdat de onderhandelingen, na ontvangst van het prijstechnische advies, niet meer moeten worden heropend.

(9) Stap 8a: voorlegging ontwerp van Verrekening ter ondertekening aan de opdrachtnemer.

Het ontwerp van Verrekening, aangevuld met de informatie enerzijds uit de vrijblijvende offerte en anderzijds uit het Prijsvoorstel van de opdrachtnemer naar aanleiding van het Wijzigingsbevel, wordt ter ondertekening voorgelegd aan de opdrachtnemer. De opdrachtnemer beschikt over de mogelijkheid om veranderingen aan de reeds ingevulde informatie voor te stellen, gestaafd met de nodige verantwoordingsstukken. In dergelijk geval wordt ofwel onderhandelt tot een aanvaardbare oplossing wordt bereikt, ofwel wordt overgestapt naar de opmaak van een ramingsstaat ofwel worden de prijzen ambtshalve bepaald.

Het desgevallend gewijzigde Ontwerp van Verrekening wordt nagezien door de aanbesteder die in het Ontwerp van Verrekening, onder meer op basis van de informatie uit het prijstechnische advies van ATO, aanpassingen kan aanbrengen.

(10)Stap 9a: de interne goedkeuring van de Verrekening.

Het ontwerp van Verrekening dient door de bevoegde delegatiehouder te worden ondertekend. Het Ontwerp van Verrekening dat door de opdrachtnemer werd ondertekend, wordt slechts een definitieve overeenkomst wanneer de bevoegde delegatiehouder het Ontwerp van Verrekening heeft ondertekend.

Als de voorgenomen Wijziging voorafgaand aan het Wijzigingsbevel reeds aan het advies van de Inspectie van Financiën (IF) werd voorgelegd, dient de daaropvolgende Verrekening niet meer opnieuw aan de IF te worden voorgelegd, tenzij de Verrekening de initiële raming met 20 % of meer overschrijdt.

Verder dienen uiteraard ook alle Verrekeningen te worden voorgelegd die, op basis van de uitzonderingen vervat in artikel 3, §3 van het Protocol, niet aan het voorafgaand advies van de IF werden voorgelegd indien de toepasselijke interventiedrempels werden overschreden.

(11)Stap 10a: de budgettaire vastlegging van de nodige kredieten.

Zodra de Verrekening intern werd goedgekeurd, worden de nodige kredieten in functie van de betaling van de in de Verrekening vervatte Prestaties vastgelegd.

(12)Stap 11a: de indiening van de Schuldvordering.

Een van de belangrijke principes uit deze dienstorder is het idee dat bij voorkeur kort na het Wijzigingsbevel prijsafspraken worden gemaakt met de opdrachtnemer. Deze prijsafspraken nemen de vorm aan ofwel van overeengekomen of ambtshalve vastgestelde (eenheids)prijzen ofwel van een overeenkomst omtrent de kostprijs van de diverse elementen die zullen worden gebruikt bij het berekenen van de werkelijke uitgaven. Bijgevolg zou het slechts uitzonderlijk mogen voorvallen dat een Schuldvordering met een Bisstaat wordt ontvangen waarin betaling wordt gevorderd van posten waarvoor nog geen prijzen zijn afgesproken of vastgesteld. Als de opdrachtnemer alsnog een Schuldvordering indient zonder een Prijsvoorstel, moet de opdrachtnemer onverwijld worden gevraagd zijn Prijsvoorstel in te dienen en moet het tijdsverlies dat hierdoor ontstaat, leiden tot een verlenging van de verificatietermijn. Voor de precieze modaliteiten van deze verlenging wordt verwezen naar punt 7.3 van deze dienstorder.

Voor de verdere afhandeling van de Schuldvordering wordt verwezen naar de procedurestappen die in punten 3.1 en 3.2 van de dienstorder MOW/MIN/2016/02 van 17 augustus 2016 werden vermeld.

6.2 Procesflow voor de opmaak van een Ramingsstaat.

(13)Stap 6b: de opmaak van een Ramingsstaat:

Indien de aanbesteder - op basis van de prijs informatie uit de goedgekeurde offerte, MEDIAAN en de vrijblijvende offerte (zie stap 3) - van oordeel is dat niet snel (zijnde voor de ontvangst van de eerste Schuldvordering waarin de betaling wordt gevorderd van Prestaties die deel uitmaken van de bevolen Wijziging) tot een goedgekeurde Verrekening kan worden gekomen, dan maakt de aanbesteder een Ramingsstaat op.

Voor de Prestaties waar de prijs via werkelijke uitgaven wordt bepaald, dient steeds via een Ramingsstaat te worden gewerkt.

(14)Stap 7b: de interne goedkeuring van het ontwerp van Ramingsstaat:

Aangezien de leidend ambtenaar in principe niet beschikt over de bevoegdheid om Wijzigingen aan de opdracht te bevelen, moet de Ramingsstaat afhankelijk van het geraamde bedrag worden voorgelegd aan **de bevoegde delegatiehouder**. In functie van deze voorlegging, dient een begeleidende nota te worden opgemaakt waarin de juridische verantwoording voor de voorgenomen Wijziging werd verrat.

Als dit noodzakelijk is volgens het Protocol,²⁴ met name wanneer de Ramingsstaat meer dan 20 % hoger uitkomt dan de geraamde waarde die initieel aan de IF werd meegedeeld, moet de Ramingsstaat samen met een begeleidende nota waarin o.a. de juridisch grondslag voor de voorgenomen Wijziging, de raming en de vermelding van de basisallocatie waarop de uitgave zal worden aangerekend, ter advies worden voorgelegd aan de **Inspectie van Financiën** (IF).

Voor de nadere uitleg bij de interne goedkeuring van de ramingsstaat, kan worden verwezen naar hetgeen onder stap 4 werd vermeld. De interne goedkeuring van de Ramingsstaat mag worden overgeslagen indien de waarde van de Ramingsstaat niet meer dan 20 % afwijkt van de raming van de voorgenomen Wijziging die in stap 4 reeds werd voorgelegd.

(15)Stap 8b: de budgettaire vastlegging van de nodige kredieten.

Ten belope van de waarde van de goedgekeurde Ramingsstaat worden de nodige kredieten vastgelegd op de begroting. Deze budgettaire vastlegging laat toe voorlopige betalingen te verrichten van Schuldvorderingen die worden ontvangen vooraleer de opmaak van de Verrekening kon worden afgerond.

(16)Stap 9b: de indiening en betaling van de schuldvordering.

Zoals reeds aangegeven in punt 5 van deze dienstorder zijn betalingen die op basis van een ramingsstaat werden verricht, steeds onder voorlopige titel. In functie van de betaling van de Ramingsstaat dient de opdrachtnemer een factuur in te dienen. In principe zal het bedrag op de factuur lager zijn dan hetgeen initieel werd gevorderd. Ofwel zal de opdrachtnemer immers 80% van het gevorderde bedrag mogen factureren ofwel, indien de Ramingsstaat reeds aan prijstechnisch advies werd voorgelegd, zal de opdrachtnemer het bedrag mogen factureren dat volgens het advies van ATO als aanvaardbaar wordt beschouwd.

(17)Stap 10b: opmaak van de Verrekening.

Als met een Ramingsstaat wordt gewerkt, dient nog steeds te worden gestreefd om zo snel mogelijk na het Wijzigingsbevel een Verrekening op te maken (waarmee de Ramingsstaat wordt geregulariseerd). Doel moet immers zijn dat de Verrekening wordt opgemaakt voordat, of kort volgend op, de eerste Schuldvordering, waarin betaling wordt gevorderd van Prestaties die deel uitmaken van de Wijziging, wordt ontvangen.

Enkel voor posten waar de prijzen op basis van Werkelijke uitgaven worden bepaald, wordt de Verrekening pas na de volledige uitvoering van de Wijziging opgemaakt.

²⁴ Het Protocol zoals bedoeld in artikel 18, §5 van het BVR van 19 januari 2001 houdende regeling van de begrotingscontrole en –opmaak.

(18)Stap 11b: inwinnen van het prijstechnisch advies.

Als dit vereist is door de omzendbrief MOW/2010/1 van 21 december 2010 dient de door de opdrachtnemer goedgekeurde Verrekening, dan wel de ambtshalve Verrekening, aan het prijstechnisch advies van de afdeling Algemene Technische Ondersteuning (ATO) te worden voorgelegd. Indien nodig dient het Ontwerp van Verrekening nog te worden aangepast aan het ontvangen advies.

Ook hier wordt aangeraden het prijstechnisch advies in te winnen op het moment dat het Ontwerp van Verrekening vaste vorm begint te krijgen. ATO kan immers geen advies verlenen vooraleer er concreet Prijsvoorstel van de opdrachtnemer op tafel ligt. Niettemin, verdient het aanbeveling het prijstechnisch advies in te winnen vooraleer de onderhandelingen definitief werden afgesloten en dit opdat de onderhandelingen, na ontvangst van het prijstechnische advies, niet meer moeten worden heropend.

(19)Stap 12b: voorlegging ontwerp van Verrekening ter goedkeuring aan de opdrachtnemer.

Voor commentaar bij deze stap kan integraal worden verwezen naar de commentaar bij stap 8a.

(20)Stap 13b: de interne goedkeuring van de Verrekening.

Voor commentaar bij deze stap kan integraal worden verwezen naar de commentaar bij stap 9a.

(21)Stap 14b: de budgettaire vastlegging van de nodige kredieten.

Zodra de Verrekening werd goedgekeurd, kunnen de reeds verrichte betalingen worden geregulariseerd.

- Het bedrag dat te weinig werd betaald op basis van de Ramingsstaat, dient te worden geacteerd in een Proces-verbaal van Verificatie en de opdrachtnemer dient te worden uitgenodigd een factuur in te dienen voor hetgeen te weinig werd betaald. Op dit bedrag dienen verwijlinteressen te worden betaald vanaf het moment van ontvangst van de initiële Schuldvordering waarin de betaling van de betrokken Prestaties werd gevorderd.
- Het bedrag dat te veel werd betaald op basis van de Ramingsstaat, dient evenzeer te worden geacteerd in een Proces-verbaal van Verificatie en het bedrag dient in mindering te worden

gebracht bij de betaling van de toekomstige Schuldvorderingen die in het kader van dezelfde opdracht worden ontvangen.

Afhankelijk van de financiële impact van de verrekening zal een gedeelte van het budget dat via de ramingsstaat werd vastgelegd, moeten worden vrijgegeven dan wel de nodige extra budgetten moeten worden vastgelegd. Indien de opdrachtnemer recht heeft op een bijkomend bedrag, dient de opdrachtnemer hiertoe geen nieuwe Schuldvordering in te dienen aangezien de Prestaties reeds voordien voor betaling werden gevorderd.

Voorbeeld: in september wordt een Schuldvordering ingediend met 100.000 euro aan nog niet-gekeurde OP-posten. Via de Ramingsstaat wordt initieel 80.000 euro betaald (zijnde 80% van het gevorderde bedrag). Uiteindelijk wordt de Verrekening goedgekeurd voor een bedrag van 90.000 euro.

Het verschil tussen hetgeen initieel betaald werd en hetgeen effectief verschuldigd blijkt, met name 10.000 euro, wordt betaald op basis van de Schuldvordering die in september werd ingediend. In eDelta wordt de Ramingsstaat geregulariseerd, door de Ramingsstaat(posten) voor 80.000 euro in min te plaatsen en de Verrekening(posten) voor 90.000 euro in plus te zetten. De opdrachtnemer wordt, in functie van de betaling van het resterende deel, uitgenodigd voor 10.000 euro een factuur in te dienen.

7. Bespreking van een aantal vaak voorkomende problemen.

7.1 Inzake de melding van de noodzaak tot Wijziging (stap 1).

Als de opdrachtnemer nalaat een Wijziging te melden, dan kan hij enkel aanspraak maken op betaling van de betrokken Prestaties indien de effectieve uitvoering van de gevorderde Prestaties kan worden aangetoond. In dergelijk geval kan de opdrachtnemer enkel aanspraak maken op betaling in zoverre de aanbesteder de Wijziging effectief als correct en wenselijk heeft aanvaard. Zoniet, zijn er twee opties:

- ofwel oordeelt de aanbesteder dat de Prestaties die volgens de opdrachtnemer een Wijziging uitmaken, inbegrepen zijn in een andere post. In dergelijk geval wordt de Wijziging van de hand gewezen en de betaling geweigerd.
- ofwel oordeelt de aanbesteder dat de Wijziging weldegelijk is aangebracht, maar niet kan worden aanvaard. In dergelijk geval wordt niet enkel de betaling geweigerd, maar dient tevens een proces-verbaal van ingebrekestelling te worden opgemaakt en dienen de uitgevoerde werken in principe te worden gesloopt en herbouwd.²⁵

²⁵ Cfr. artikel 92 KB Uitvoering.

Indien de nodige bewijsstukken niet bij de ingediende Schuldvordering werden gevoegd, dan vraagt de aanbesteder deze stukken binnen de 7 dagen te bezorgen. De dagen die de opdrachtnemer nodig heeft bovenop deze termijn van 7 dagen, worden bij de verificatietermijn geteld.

Als de opdrachtnemer effectief de noodzaak tot een Wijziging heeft gemeld en naderhand de betaling van deze Prestaties vordert waarvan de aanbesteder oordeelde dat er geen Wijziging nodig was, dan wordt de betaling van deze Prestaties in principe geweigerd.

7.2 Inzake de beslissing tot opmaak van een Verrekening of een Ramingsstaat (stap 6).

Indien de aanbesteder heeft gekozen voor de opmaak van een Verrekening, maar de opmaak van de Verrekening vlot minder snel dan verwacht, kan zij in functie van de tijdige betaling de volgende maatregelen nemen:

- er kan steeds worden geopteerd om een lopende discussie te beëindigen door het opmaken van een ambtshalve Verrekening dan wel door in afwachting van de opmaak van de goedgekeurde Verrekening eerst een Ramingsstaat op te maken. De keuze tussen een ambtshalve Verrekening of een Ramingsstaat is onder meer afhankelijk van hoe zeker de aanbesteder is over de te hanteren prijzen. Als de aanbesteder zich voldoende zeker voelt, wordt aangeraden te kiezen voor een ambtshalve Verrekening. In het omgekeerd geval is de opmaak van een Ramingsstaat aangewezen.
- indien er over een substantieel gedeelte van de Verrekening in opmaak al consensus bestaat tussen de contractspartijen, kan het aangewezen zijn de Verrekening op te delen. Het gedeelte waarover overeenstemming bestaat, kan via een Verrekening worden afgehandeld terwijl voor het gedeelte waarover nog geen overeenstemming bestaat een ambtshalve Verrekening of een Ramingsstaat kan worden opgemaakt. De ondertekening van deze “deelverrekening” doet uiteraard geen afbreuk aan de rechten van de opdrachtnemer op de betaling van het resterende gedeelte van de Wijziging.

Indien de aanbesteder heeft gekozen voor een Ramingsstaat, maar de opmaak van de Verrekening (die de Ramingsstaat zal regulariseren) verloopt dermate vlot dat de Verrekening alsnog kan worden afgerond vooraleer tot betaling van de eerste Schuldvordering (waarin de betaling van de Prestaties uit de Wijziging wordt gevorderd) moet worden besloten, kan worden beslist de Wijziging toch volledig via een Verrekening af te handelen.

7.3 Inzake het ontwerp van Verrekening (stap 8a en 10b).

- (1) Niet voldoende duidelijk of onderbouwd Prijsvoorstel.

Als de opdrachtnemer een Prijsvoorstel heeft geformuleerd dat niet volledig duidelijk is of onderbouwd werd, dan wel waar één of meerdere prijzen significant afwijken van de referentieprijzen (als dergelijke informatie beschikbaar is) en aldus een vorm van onderhandeling vragen, dient de aanbesteder binnen de 12 dagen de opdrachtnemer uit te nodigen de gewenste verduidelijkingen aan te leveren of de prijzen aan te duiden waarvoor de opdrachtnemer een aangepast Prijsvoorstel moet formuleren.

De opdrachtnemer moet een aangepast Prijsvoorstel formuleren binnen de 12 dagen na de uitnodiging daartoe door de aanbesteder. Is het tweede Prijsvoorstel aanvaardbaar, dan kan naar de volgende stap in het proces worden gegaan. Is het tweede Prijsvoorstel niet (volledig) aanvaardbaar of blijven er onduidelijkheden bestaan die niet op korte termijn kunnen worden uitgeklaard, dan stelt de aanbesteder ofwel de prijzen ambtshalve vast ofwel beslist ze tot de opmaak van een Ramingsstaat. Deze laatste optie is uiteraard enkel mogelijk bij problemen bij de opmaak van de Verrekening zoals bedoeld in stap 8a.

(2) Bezwaar tegen de gekozen prijsvormingsmethode.

Als de opdrachtnemer op een gemotiveerde manier bezwaar heeft gemaakt bij de gekozen prijsvormingsmethode, en indien mogelijk tegelijkertijd een Prijsvoorstel heeft geformuleerd dat aansluit bij de door hem voorgestelde prijsvormingsmethode²⁶, dient de aanbesteder het (Prijs)voorstel te onderzoeken. Als het (Prijs)voorstel principieel aanvaardbaar is, maar bepaalde zaken zijn nog niet volledig duidelijk of vereisen een vorm van onderhandeling, dient de aanbesteder de opdrachtnemer binnen de 12 dagen uit te nodigen de gewenste verduidelijkingen of een aangepast Prijsvoorstel te formuleren.

De opdrachtnemer beschikt vervolgens eveneens over een termijn van 12 dagen om de gewenste verduidelijkingen of een aangepast (Prijs)voorstel in te dienen. Is het tweede Prijsvoorstel aanvaardbaar, dan kan naar de volgende stap in het proces worden gegaan. Is het tweede Prijsvoorstel niet (volledig) aanvaardbaar of blijven er onduidelijkheden bestaan die niet op korte termijn kunnen worden uitgeklaard, dan stelt de aanbesteder ofwel de prijzen ambtshalve vast ofwel beslist ze tot de opmaak van een Ramingsstaat. Deze laatste optie is uiteraard enkel mogelijk bij problemen bij de opmaak van de Verrekening zoals bedoeld in stap 8a.

(3) Geen of geen tijdig Prijsvoorstel.

Als de opdrachtnemer geen of geen tijdig Prijsvoorstel heeft geformuleerd dan wel niet afdoende zijn bezwaar tegen de gekozen prijsvormingsmethode heeft meegegeven, dan beslist de aanbesteder ofwel tot het ambtshalve vaststellen van de prijzen en/of de prijsvormingsmethode ofwel tot de opmaak van een Ramingsstaat. Deze laatste optie is uiteraard enkel mogelijk bij problemen bij de opmaak van de Verrekening zoals bedoeld in stap 8a.

²⁶ Zie punt 5, onderdeel (4). Dergelijk prijsvoorstel is enkel mogelijk indien de opdrachtnemer heeft aangegeven met vooraf afgesproken prijzen te willen werken in plaats van de door de aanbestedende overheid voorgestelde methode van de werkelijke prijzen.

7.4 De interne goedkeuring van de Ramingsstaat of Verrekening (stap 9a, 7b en 13b).

Indien de bevoegde delegatiehouder en/of de IF het Ontwerp van Ramingsstaat of Ontwerp Verrekening niet kan goedkeuren, moet(en) één of meerdere stappen in het proces opnieuw worden doorlopen.

Doorgaans zullen de onderhandelingen met de opdrachtnemer moeten worden heropend en moet aldus worden teruggekeerd naar respectievelijk stap 6a (Verrekening) en 6b (Ramingsstaat). Indien initieel werd gekozen voor de opmaak van een Verrekening, moet mogelijk nog een stap verder in het proces worden teruggegaan en moet alsnog de opmaak van een Ramingsstaat worden overwogen.

Het heropenen van de onderhandelingen dient uiteraard zin te hebben. Indien de visie van de delegatiehouder of de IF en de visie van de opdrachtnemer dermate ver uit elkaar liggen dat geen snel akkoord mogelijk is, moet het ambtshalve bepalen van de prijzen worden overwogen.

7.5 Inzake het ontwerp van Verrekening (stap 11a en 14b).

Indien het initiële Prijsvoorstel niet binnen de 14 dagen na het Wijzigingsbevel maar tegelijk met de eerste Schuldvordering werd ingediend en het Prijsvoorstel is niet (volledig) aanvaardbaar of duidelijk, wordt het tijdsverlies dat met de onderhandelingen gepaard gaat, bijgeteld bij de verificatietermijn van de Schuldvordering. Let wel, in dergelijk geval:

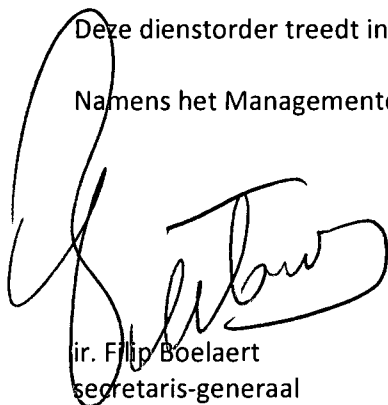
- moet de aanbesteder de termijnen uit deze dienstorder respecteren. De opdrachtnemer kan immers niet worden geacht op te draaien voor de vertraging die ontstaat doordat de aanbesteder substantieel langere termijnen in acht neemt.
- dient de aanbesteder, indien de onduidelijkheid of gebrekkige onderbouwing slechts betrekking heeft op een gedeelte van de Schuldvordering, ten laatste binnen de 25 dagen na ontvangst van de Schuldvordering het onbetwiste gedeelte van de Schuldvordering zo snel mogelijk in betaling te stellen.²⁷

Indien een Schuldvordering wordt ingediend zonder Prijsvoorstel, dan wordt de opdrachtnemer van het ontbreken van het Prijsvoorstel in kennis gesteld en uitgenodigd onverwijld een Prijsvoorstel te formuleren. Het tijdsverlies dat ontstaat in afwachting van het Prijsvoorstel, en de eventuele daaropvolgende onderhandelingen, wordt bijgeteld bij de verificatietermijn van de ingediende Schuldvordering. Ook hier dient de aanbesteder de termijnen uit deze dienstorder te respecteren en dient zij, indien mogelijk, steeds over te gaan tot de betaling van het onbetwiste gedeelte.

²⁷ Cfr. punt 3.1.4.3 van de dienstorder MOW/MIN/2016/02.

Deze dienstorder treedt in werking op 1 januari 2018.

Namens het Managementcomité van het Vlaamse Ministerie van Mobiliteit en Openbare Werken

ir. Filip Boelaert
secretaris-generaal

Inhoud

1.	Inleidende bepalingen.....	1
1.1	Link met dienstorder MOW/MIN/2016/02.....	1
1.2	Basisprincipes.....	1
1.3	Belang van een grondig prijsonderzoek.....	3
2.	Definities.....	3
3.	De diverse methodes inzake prijsvorming.....	5
3.1	Voorafgaand overeenkomen van de prijzen.....	5
3.2	Berekenen van de prijzen op basis van werkelijke uitgaven.....	6
3.3	Ambtshalve vastleggen van de prijzen.....	7
4.	Speling van de hoeveelheden.....	8
5.	Bepalingen op te nemen in de opdrachtdocumenten.....	11
6.	Verloop van het wijzigingsproces.....	14
(1)	Stap 1: de inschatting van de noodzaak voor een Wijziging.....	14
(2)	Stap 2: de inschatting van de kostprijs van de wijziging.....	14
(3)	Stap 3: het vragen van een vrijblijvende offerte aan de opdrachtnemer.....	15
(4)	Stap 4: de interne goedkeuring van de voorgenomen Wijziging.....	15
(5)	Stap 5: het versturen van het wijzigingsbevel.....	16
(6)	Stap 6: de beslissing tot opmaak van een Verrekening of een Ramingsstaat.....	17
6.1	De procesflow voor de opmaak van de verrekening.....	17
(7)	Stap 6a: opmaak van het ontwerp van Verrekening.....	17
(8)	Stap 7a: inwinnen van het prijstechnisch advies.....	18
(9)	Stap 8a: voorlegging ontwerp van Verrekening ter ondertekening aan de opdrachtnemer.....	19
(10)	Stap 9a: de interne goedkeuring van de Verrekening.....	19
(11)	Stap 10a: de budgettaire vastlegging van de nodige kredieten.....	19
(12)	Stap 11a: de indiening van de Schuldvordering.....	20
6.2	Procesflow voor de opmaak van een Ramingsstaat.....	20
(13)	Stap 6b: de opmaak van een Ramingsstaat:.....	20

(14)	Stap 7b: de interne goedkeuring van het ontwerp van Ramingsstaat:	20
(15)	Stap 8b: de budgettaire vastlegging van de nodige kredieten.....	21
(16)	Stap 9b: de indiening en betaling van de schuldvordering.	21
(17)	Stap 10b: opmaak van de Verrekening.	21
(18)	Stap 11b: inwinnen van het prijstechnisch advies.	22
(19)	Stap 12b: voorlegging ontwerp van Verrekening ter goedkeuring aan de opdrachtnemer.	22
(20)	Stap 13b: de interne goedkeuring van de Verrekening.....	22
(21)	Stap 14b: de budgettaire vastlegging van de nodige kredieten.....	22
7.	Bespreking van een aantal vaak voorkomende problemen.....	23
7.1	Inzake de melding van de noodzaak tot Wijziging (stap 1).	23
7.2	Inzake de beslissing tot opmaak van een Verrekening of een Ramingsstaat (stap 6).....	24
7.3	Inzake het ontwerp van Verrekening (stap 8a en 10b).	24
7.4	De interne goedkeuring van de Ramingsstaat of Verrekening (stap 9a, 7b en 13b).	26
7.5	Inzake het ontwerp van Verrekening (stap 11a en 14b).	26

Bijlage 1

Behalve voor wat betreft het wettelijk vermoeden inzake de abnormale totaalprijzen, zoals voorzien in artikel 36, §4 KB Plaatsing 2017, zijn er in de actuele regelgeving geen criteria opgenomen die bepalen wanneer een bepaalde prijs voorwerp moet uitmaken van het prijsonderzoek van de aanbesteder. Het komt bijgevolg de aanbesteder toe een eigen set van criteria te definiëren op basis waarvan zij het prijsonderzoek zal aanpakken. De gekozen methodiek dient te berusten op redelijk gekozen criteria die toelaten een voldoende nauwkeurig prijsonderzoek te voeren en de gekozen methodiek dient consequent op alle offertes te worden toegepast binnen eenzelfde overheidsopdracht.

Als voorbeeld van dergelijke methodiek, kan de huidige werkwijze van de cel prijsadvies worden geciteerd. In deze methodiek wordt in eerste instantie een onderscheid gemaakt tussen het onderzoek van de totale offertebedragen en het onderzoek van de eenheidsprijzen.

- Inzake het onderzoek van de totaalprijzen worden offertes waarvan de totaalprijs 15 % of meer onder het wettelijk gemiddelde liggen, nader onderzocht. Daarenboven worden ook alle offertebedragen onderzocht die 15 % of meer onder of boven de raming zitten.
- Inzake het onderzoek van de eenheidsprijzen worden alle posten waarvan het lijntotaal 1 % of meer bedraagt van de waarde van de volledige opdracht, in beschouwing genomen bij het prijsonderzoek.
 - o Lijntotalen en de waarde van de opdracht worden bepaald op basis van het rekenkundig gemiddelde van alle offertes van geselecteerde inschrijvers. Extreme eenheidsprijzen van één of meer inschrijvers worden op lijnniveau soms uitgesloten en dit om een al te grote vertekening bij de berekening van de gemiddelde eenheidsprijs te vermijden.
 - o Bij (financieel) grote opdrachten en/of opdrachten met een erg uitgebreide samenvattende opmeting of inventaris, wordt de ondergrens van het lijntotaal ofwel gereduceerd naar bijvoorbeeld 0,5 % of vastgezet op een absoluut bedrag (doorgaans tussen de 50.000 en 100.000 euro) om te vermijden dat het prijsonderzoek van de eenheidsprijzen te veel beperkt wordt.

Eenheidsprijzen die een afwijking vertonen van 25 % of meer ten opzichte van een bepaalde referentiewaarde worden als potentieel afwijkend beschouwd en vereisen een nader onderzoek. De referentiewaarde wordt berekend ofwel op basis van het (al dan niet gecorrigeerd) rekenkundig gemiddelde van de offertes van de geselecteerde inschrijvers, ofwel op basis van de raming ofwel, indien de raming weinig accuraat blijkt, op basis van referentieprijzen uit MEDIAAN, uit andere prijzandatabanken of uit de vakliteratuur. Deze laatste optie kan uiteraard enkel worden toegepast indien deze referenties beschikbaar zijn.

Inzake het onderzoek van de eenheidsprijzen, dienen bijkomend volgende opmerkingen te worden geformuleerd:

- Als voor de onderzochte post een globale prijs²⁸ moet worden opgegeven, worden soms iets grotere afwijkingen toegestaan, aangezien er voor deze posten een grotere onzekerheid is over de uit te voeren omvang van de Prestaties.
- De aard van de prestatie kan ook leiden tot een bijstelling van de bovenvermelde drempel van 25 % afwijking ten opzichte van de referentiewaarde. Voor (zeer) routinematige of procesmatige prestaties kan de drempel naar beneden worden bijgesteld, terwijl de drempel dan weer naar boven kan worden bijgesteld voor prestaties die veel verschillende handelingen vergen of op meerdere manieren kunnen worden uitgevoerd.
- Voor stel- en regieposten moeten de prijzen steeds worden nagezien (zie supra).

²⁸ Er moet zorgvuldig worden omgegaan met posten tegen globale prijs (GP dan wel FH). Dergelijk type bestekpost kan enkel worden gebruikt indien de aanbestedende overheid de Prestaties, die via de post zullen worden betaald, voldoende precies kan inschatten. Is dit niet het geval, wordt aangeraden met vermoedelijke hoeveelheden (VH posten) te werken. Zie ter zake ook de voorschriften uit dienstorder MOW/MIN/2015/01 van 1 juli 2015.

Bijlage 2

Registratie werkelijke uitgaven

Bestek nr.:
 Ref. wijzigingsbevel of –voorstel:
 Onderwerp wijziging:

Ref. verrekening:
 Dag en datum:

Omschrijving	Hoeveelheid	Ehd.	Arbeid		Materialen		Materieel		Onderaanneming		Andere		Referentie(s) bewijsstuk(ken)
			EKP	Sub-totaal	EKP	Sub-totaal	EKP	Sub-totaal	EKP	Sub-totaal	EKP	Sub-totaal	
Totalen													

AANGETEKEND

<Naam en adres opdrachtnemer>

Betreft: <Bestektitel en besteknummer>

Geachte,

Bij het nakijken van de schuldvorderingen die in het kader van de bovenvermelde opdracht werden ingediend, is gebleken dat de werkelijk uitgevoerde hoeveelheden van de posten met <nummer> de in de <samenvattende opmeting/inventaris> voorziene hoeveelheid met meer dan het drievoudige overschrijden.

Op basis van de referentieprijzen waarover wij beschikken, wordt een prijs van <euro> voorgesteld voor de uitvoering van de resterende hoeveelheden.

Indien u met bovenstaand voorstel niet akkoord kunt gaan, verzoeken wij u ons binnen een termijn van <15/30 dagen> een alternatief prijsvoorstel te formuleren dat wordt vergezeld van de nodige verantwoordingsstukken. Na het verstrijken van deze termijn, wordt u geacht met het prijsvoorstel van de aanbesteder te hebben ingestemd.

Hoogachtend,

<Naam leidend ambtenaar>

AANGETEKEND

<Naam en adres opdrachtnemer>

Betreft: <Bestektitel en besteknummer> - Verzoek om een gratis en vrijblijvende prijsofferte

Geachte,

In het kader van de uitvoering van de bovenvermelde overheidsopdracht waarvoor u de opdrachtnemer bent, overweeg ik om eventueel volgende wijziging aan de opdracht te bevelen:

<omschrijving verwachte prestaties>

Eén van de elementen die bepalend zullen zijn om al dan niet tot een wijziging te beslissen, is de prijs. Mag ik u dan ook verzoeken om mij voor <datum> betreffende de hierboven vermelde prestaties een gratis en vrijblijvende gedetailleerde offerte aan te bieden.

Het ontvangen van uw prijsofferte houdt geen enkele verbintenis in voor de aanbesteder. Het vragen van deze prijsofferte mag in uw hoofde geen enkele verwachting creëren en kan ook nooit aanleiding geven tot enige vorm van contractuele of precontractuele aansprakelijkheid.

Hoogachtend,

<Naam leidend ambtenaar>

Juridische verantwoording voor een voorgenomen Wijziging.

1. Overheidsopdrachten die vanaf 30 juni 2017 werden bekend gemaakt of waarvoor de uitnodiging tot het indienen van een aanvraag tot deelneming of offerte werd verstuurd.

Qua juridische grondslag kunnen de volgende hypothesen worden gebruikt:

- a) De contractuele wijzigingsclausule (art. 38 KB Uitvoering).

Van deze mogelijkheid kan enkel gebruik worden gemaakt als in het bestek een duidelijke, nauwkeurige en ondubbelzinnige herzieningsclausule werd opgenomen die de voorgenomen Wijziging mogelijk maakt.

- b) De aanvullende opdracht (art. 38/1 KB Uitvoering).

Om van deze mogelijkheid gebruik te kunnen maken, dienen volgende voorwaarden vervuld te zijn:

- De aanvullende werken, leveringen of diensten zijn noodzakelijk geworden en waren niet voorzien in de initiële opdracht.
- Een verandering van opdrachtnemer is (1) niet mogelijk om economische of technische redenen of zou (2) tot een aanzienlijk ongemak of kostenstijging leiden voor de aanbesteder.
- De prijsverhoging die met de Wijziging gepaard gaat, is per Wijziging beperkt tot maximum 50% van het oorspronkelijke opdrachtbedrag. Het artificieel opdelen van één Wijziging is echter verboden. Opeenvolgende Wijzigingen mogen immers niet worden gebruikt om de wetgeving overheidsopdrachten te omzeilen. De beperking tot 50% geldt niet voor de nutssectoren.

- c) De onvoorzienbare omstandigheden (art. 38/2 KB Uitvoering).

Om van deze mogelijkheid gebruik te kunnen maken, dienen volgende voorwaarden vervuld te zijn:

- De Wijziging is te wijten aan omstandigheden die een zorgvuldige aanbesteder niet kon voorzien.
- De Wijziging brengt geen verandering mee in de algemene aard van de opdracht.
- De prijsverhoging die met de Wijziging gepaard gaat, is per Wijziging beperkt tot maximum 50% van het oorspronkelijke opdrachtbedrag. Het artificieel opdelen van één Wijziging is echter verboden. Opeenvolgende Wijzigingen

mogen immers niet worden gebruikt om de wetgeving overheidsopdrachten te omzeilen. De beperking tot 50% geldt niet voor de nutssectoren.

d) De vervanging van de opdrachtnemer (art. 38/3 KB Uitvoering).

Deze hypothese brengt in principe geen Wijziging met een financiële weerslag met zich mee en is bijgevolg voor deze dienstorder minder relevant. Deze hypothese wordt hier dan ook eerder voor de volledigheid meegenomen.

Als de vervanging van de opdrachtnemer niet voorzien werd via een duidelijke, nauwkeurige en ondubbelzinnige wijzigingsclausule, kan de vervanging van de opdrachtnemer worden toegestaan mits de volgende voorwaarden vervuld zijn:

- Het gaat om een rechtsopvolging onder algemene of gedeeltelijke titel in de positie van de oorspronkelijke opdrachtnemer.
- De rechtsopvolging is het gevolg van een herstructurering van de onderneming, onder meer door overname, fusie, acquisitie of insolventie.
- De overnemer voldoet aan de aanvankelijk, in het bestek of de selectieleidraad, vastgestelde selectiecriteria.
- De overdracht mag niet worden aangegrepen om wezenlijke Wijzigingen in de opdracht door te voeren noch om de toepassing van de wetgeving inzake overheidsopdrachten te omzeilen.

e) De “de minimis” regel (art. 38/4 KB Uitvoering):

Een Wijziging is eveneens toelaatbaar als het bedrag waarmee de Wijziging gepaard gaat in absolute cijfers lager is dan toepasselijke Europese bekendmakingsdrempel en in relatieve waarde lager is dan 10% (leveringen en diensten) of 15% (werken) van de waarde van de oorspronkelijke opdracht. Als opeenvolgende Wijzigingen plaatsvinden, dan wordt enkel de nettowaarde in aanmerking genomen. Dit impliceert dat de waarde van de meerwerken mag worden verminderd met de waarde van de minwerken en dat het overblijvende saldo onder de bovenvermelde drempels dient te blijven. De Wijzigingen die onder deze hypothese worden aangebracht, mogen niet tot een Wijziging van de algemene aard van de opdracht leiden.

f) De niet-wezenlijke wijziging (art. 38/5 en 38/6 KB Uitvoering):

Als geen van de bovenstaande hypothesen kan worden toegepast, beschikt de aanbesteder nog steeds over de mogelijkheid om aan te tonen dat de voorgenomen Wijziging geen wezenlijk karakter heeft. Om dit te kunnen aantonen dient de aanbesteder de zogenaamde Preetext-toets uit te voeren. Deze toets bestaat erin dat aannemelijk moet worden gemaakt dat de voorgenomen Wijziging:

- Als de wijziging in de aanvankelijke opdracht al ware opgenomen, niet tot de toelating van andere opdrachtnemers of tot een andere rangschikking zou hebben geleid;
- Niet tot een verschuiving van het economisch evenwicht in het voordeel van de opdrachtnemer zou hebben geleid op een wijze die niet voorzien was in de oorspronkelijke opdracht.
- Het toepassingsgebied van de opdracht niet aanzienlijk heeft verruimd.
- Niet tot gevolg heeft dat een andere opdrachtnemer in de plaats komt van de aanvankelijke opdrachtnemer (tenzij de vervanging voldoet aan de voorwaarden die onder punt d) werden vermeld).

Merk op dat er voor de toepassing van deze hypothese geen beperking tot een bepaald percentage of bedrag werd voorzien. Met andere woorden, zelfs al gaat het om een Wijziging met een belangrijke financiële impact, zal deze nog steeds toelaatbaar zijn indien de bovenvermelde voorwaarden vervuld zijn en aldus kan worden aangetoond dat de Wijziging geen wezenlijk karakter heeft.

Met betrekking tot bovenvermelde hypothesen moet aldus enkel nog het al dan niet wezenlijke karakter van een voorgenomen Wijziging worden getoetst als van de hypothese onder punt f) gebruik wordt gemaakt of als de vervanging van de opdrachtnemer zoals voorzien onder punt d) wordt gebruikt om bijkomende Wijzigingen aan de opdracht aan te brengen.

Merk op dat voor wijzigingen met betrekking tot de aanvullende opdrachten (artikel 38/1 KB Uitvoering) en de onvoorziene omstandigheden (artikel 38/2 KB Uitvoering), in het kader van opdrachten waarvan de geraamde waarde de Europese drempel bereikt of overschrijdt, een publicatieverplichting van toepassing is. De aanbesteders worden aangeraden dergelijke publicatie (via het F20-formulier) te publiceren binnen de 10 kalenderdagen na de definitieve goedkeuring van de verrekening die in het kader van dergelijke wijziging werd opgemaakt.

2. Overheidsopdrachten die voor 30 juni 2017 werden bekend gemaakt of waarvoor de uitnodiging tot het indienen van een aanvraag tot deelneming of offerte werd verstuurd.

Qua juridische grondslag kunnen de volgende hypothesen worden gebruikt:

- a) De contractuele wijzigingsclausule (art. 38 KB Uitvoering):

Hoewel deze mogelijkheid niet expliciet in de wetgeving was verankerd, moet een duidelijke, nauwkeurige en ondubbelzinnige clausule in de opdrachtdocumenten waarin een wijzigingsmogelijkheid werd vervat een afdoende rechtsbasis te zijn om een wijziging aan de opdracht te kunnen doorvoeren.

- b) De aanvullende opdracht (art. 38/1 KB Uitvoering):

De mogelijkheid vermeld in artikel 38/1 KB Uitvoering, inclusief de daarin vermelde voorwaarden, moeten worden geacht ook toepasselijk te zijn op de opdrachten die voor 30 juni 2017 werden bekend gemaakt of waarvoor de uitnodiging tot het indienen van een aanvraag tot deelneming of offerte werd verstuurd.

c) De onvoorziene omstandigheden (art. 38/2 KB Uitvoering):

De mogelijkheid vermeld in artikel 38/2 KB Uitvoering, inclusief de daarin vermelde voorwaarden, moeten worden geacht ook toepasselijk te zijn op de opdrachten die voor 30 juni 2017 werden bekend gemaakt of waarvoor de uitnodiging tot het indienen van een aanvraag tot deelneming of offerte werd verstuurd.

d) De vervanging van de opdrachtnemer (het vroegere art. 38 KB Uitvoering 2013):

Voor de vervanging van de opdrachtnemer moeten de voorwaarden uit het vroegere artikel 38 KB Uitvoering 2013 worden toegepast. In concreto gaat het om volgende voorwaarden:

- De vervanging impliceert een driepartijenovereenkomst waarbij zowel de oorspronkelijke en de nieuwe opdrachtnemer als de aanbesteder instemmen met de vervanging.
- De nieuwe opdrachtnemer dient te voldoen aan de selectievoorwaarden uit de oorspronkelijke opdrachtdocumenten.
- De essentiële voorwaarden van de opdracht moeten behouden blijven.

e) Alle overige wijzigingen (het vroegere artikel 37 KB Uitvoering 2013):

Indien de wijziging niet kan worden gebaseerd op één van de bovenvermelde hypothesen, is de wijziging enkel aanvaardbaar indien volgende voorwaarden vervuld zijn:

- Het voorwerp van de opdracht blijft onveranderd.
- De wijziging blijft in waarde beperkt tot vijftien percent van het oorspronkelijke opdrachtbedrag. Bij opeenvolgende wijzigingen moet de nettowaarde van elke wijziging worden opgeteld. Met andere woorden, de vijftien percent geldt aldus niet voor elke wijziging apart.
- Zo nodig moet worden voorzien in een passende compensatie voor de opdrachtnemer.